

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Io. Baptistæ Portæ Neapolitani Magiæ Naturalis Libri
Viginti**

Della Porta, Giambattista

Frankfurt, 1607

Io. Baptistæ Portæ Neapolitani, Magiæ Natvralis Liber Decimvs Sextvs, In
quo clandestinæ & imperspicuæ notæ pertractantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70772)

IO. BAPTISTÆ
PORTÆ NEAPOLITA-
NI, MAGIÆ NATVRALIS
LIBER DECIMVS

SEXTVS,

In quo clandestinæ & imperpicuæ notæ
pertractantur.

PROOEMIUM.

VRTIVARVM notarum, quas
vulgus ziferas vocat, duplicem
statuimus modū, visibilium vnum,
& per se dignū tractatu studium
habet, delitescantium verò alte-
rum, de quo prasenti hoc volumine
aliqua commentari aggressi sumus, & qua hæc con-
sequuntur, Magnatum, & Principum rebus consu-
lentes, dum absentia curant, & commenti illius gna-
ro conscribunt. Nos paucula oculis subijciemus ex-
empla: sed hæc, & quæ ex his eueniunt, fido pectore
contegenda sunt, ne passim per manus ignari & gre-
garij hominis peruenientia, vilescant. Quæ
promulganda duximus,
hæc sunt.

Quomodo

Quomodo diuersis liquoribus immersum scriptum legi possit. CAP. I.

MULTI & penè infiniti sunt scribendi modi, qui quum necessaria descripta habeant, notę inconspicuae sunt, nec vnquam visibiles fiunt, nisi aquis mersae, aut igni expositae, vel pulueribus tactae, aut adfricatae fuerint. Incipiemus ab ijs, quae liquoribus immersae legantur. Si igitur

Literae delitescentes conspiciantur, & conspiciuae delitescant

optabis: Fatiscat vitriolum ardenti aqua, solum tantisper penicillo colabis, quousque clarescat aqua, eo liquore papyro literas duces, quibus siccescentibus, celantur. Porro combustam paleam ex aceto trituras, & quae sumus scripturi in priorum interstitio versuum late describito. Omphacitis inde galla albo vino decoquatur, madeat eo liquore spongia, & quum necesse erit, leniter super papyrum detergendo, eousque literas madefaciendo, donec vernaculus nobis color ater oblitteratus delitescit, pristinus vero inuisibilis refricatus nobis fiet conspicuus. Nunc subiungemus, quibus

Liquoribus cartam immergendo literae conspiciuae fiunt.

Vt diximus chalcantum in aqua soluatur: mox conterito tenuiter gallas, & aquis immergito, & sic immerentur per diem naturalem: extilla per linteum, vel penicillum, ut clarescat aqua, & eiusmodi supra papyrum literas exara quicquid occultatum velis, & mitte absenti, quum eas conspiciuas velis, primo liquore immerge, & illico literae conspiciuae fient. Ut

Aqua linteum immergendo notae appareant.

Soluatur in aqua alumen, & hac literas exarato super album linteum, interulas, sudariolum, & similia, nam ubi resicatae fuerint, penitus euanescent. Vbi eas visibiles fieri velis, aquis mergito, & linteum obscurari vi-

debitur, nisi vbi alumen delineatum fuerit: vnde literæ adeo conspicuæ fiunt, vt optimè legi possint, nam vbi alumen, chalcantum, aut omnia adstringentia soluta fuerint, tardius aquam admittunt. Sic

Litera lactea fiunt aquis.

Lithargyrum primo teritur, & in fictile aquam continens cum aceto conijcies, decoquitur, & decoctum per colum trajcito, & seruato, inde limonis succo, citriferi generis, literas exarato, iam sicciscentibus abduntur. Si seruato liquore immerferis, lacteas, & conspicuas videbis. Si mulieris vbera, vel manus ea madeant, & prædicto liquore sparseris, lacte resudabunt: vtitor, si inops aliquando eorum fueris. Si vis

Lapis aceto mersus literas demonstrat.

Hirci adipe supra lapidem literas exarabis, resiccatae inconspicuæ prorsus. Si lapis aceto demergatur, prodeunt illico, & foris quasi superextantes eminebunt. Si autem absoluta aqua scribendo literas nigrescere iubes, vt gauuius, expeditiusq; itineribus accingaris. Gallas & chalcantum subtiliter pinfito, inde puluerem chartæ inspergito, panno fricato, recteque expolito. Vt sit chartæ concolor, & pertinacius inhæreat, contundito iuniperi gummi, quod scriptoribus vernigo dicitur, addaturque reliquis, quum vsu venerit, aqua, vel saliuua scribito, & nigrescunt, ijsq; simillimæ eueniunt technæ, quas perlongum esset narrare.

Quomodo igne litera visibiles fiant. CAP. II.

DICEMVS modos, quibus literæ non nisi igne visibiles fiunt, vel non nisi lumine interposito, aut combustæ legi possint. At reddere

Literas igne visibiles,

Sic possumus, & literas in carminum intercapedinibus, & syllabarum coagmētis & distantijs protrahere. Contineat epistola inane quippiam, vt in condi è putent positas literas, & si intercepta fuerit epistola, ægerrimè legatur. Si citrij, medici mali, cæpæ, aut omnium ferè acrimonia

monia illico detegitur. Sunt enim indigesti succi, quum ignis calore deteguntur, eos colores ostendunt, quos maturi ostensuri erant. Si acerba vva, quę nigra futura erat, vel sorbo scripseris; quum igni admouebis, concoquuntur, eumq; colorem dabunt, quem suo tempore maturi in arbore laturi erant. Succus ceraſtorum ſi calamo adhibeatur viridi colore, ſi cyclamino, ruſſo literas deſignabit, ſic varij fructuum ſucci, varios quoq; igne colores iudicabunt. Hac ratione acceptis, remiſſisq; amatorijs tabellis puellę amantes ſępe parentum cuſtodiam fruſtrantur. Eſt & ſalis genus quod ammoniacum vocant, hoc contruſum & aquę immiſtuſum, literas quidem ſcribenti albas reddit, quęq; cum papyri colore vix internoſcantur, verum ſi admoueantur igni, nigrę apparebunt. Fiunt &

Litera, quę non niſi combuſta papyro legi poſſint.

Nam miſtura alba erit, & nil videbitur, quū vero comburitur, combuſta papyrus nigra erit, characteres vero albicabunt. Accipe acetum acerrimū, & oui albumen, in quibus dilue, & exagita hidrargyrum, eaq; miſcellanea ſupra papyrum literas exara, igni comburatur papyrus, at literę incombuſtę remanebunt. Vel literę gummi, vel quouſſis ſalis genere, vel calce in papyro producantur, quę quum per ignem apparere nequeant, combuſta, denigrataq; ſtatim papyro, characteres albicabunt. Verum ſi libuerit, conſcribantur

Litera, quę non niſi interpoſito igne videantur.

In hunc modum fiet. Ceruſſa, aliusve color albus trę gacanthę liquefactę, niſceatur, ex eaq; miſtione materia chartę concolor parabitur, vt nil ab ea diſcernatur, vel cõijci poſſit, tunc oculo & lumini interiecta, ſyderis, vel candelę, vbi deſcriptę fuerint literę ocularibus radijs penetrari non ſinunt, ſic obſcuri uſculę conſpiciuntur. Fit enim ratione opticę: nam ea pars ex materia denſa dū oppoſita externo lumini impedit, quominus vltorius radi ad intuitum noſtrum perueniant, & conſpiciam nobis lineamentorum vmbra efficiant.

Quomodo confricata puluere litera legi possint.

CAP. III.

NUNC alio utemur artificio, ut puluere confricatæ literæ conspicue legi possint, quæ antea inconspicua erant, quod & antiquis factitatum legimus. Sic igitur faciendum

ut resfricata litera polline legi possint,

Ut in carta, sic in aliqua conspicua corporis parte inscriptæ notæ delitefcant, & quum opus fuerit, intelligantur, super brachium, vel dorsum, aliave membra acetō vel vrina clanculum fiat inscriptio, eaq; exiccetur, ut ne vestigia quidem appareant, ut vero scriptum exponatur, fuligine, vel combusta papyro exteratur, sic enim literæ internitebunt. Vel

Aliter,

Si adipe, sepo, aliove pingui, vel gummi, vel lacte ficulneo delineentur characteres, & carbonis inde, vel combustæ cartæ polline conspergantur, apparebunt. Hoc fortasse astu, ut Polyænus Græcus ait, Attalus victimæ inscriptione impressa usus est. Hic enim, ut suos milites ad fortiter agendum cum Gallis hostibus, qui multo plures erant, impelleret, non parum referre arbitratus, si eorum animis indubitatae victoriæ fiduciam proponeret, ludicram rem, alioqui utilem, huiusmodi cum sacrificaturo vate comminiscitur. Ante cōstitutus diem victoriam parat, nam Sudinus vates sacra faciens, Deos precatus libat, & victimam dissecat, at Rex contrito gummi, Regis victoria, inscriptionem hanc à dextris ad sinistra producens, quumque viscera extraherentur, manum in calidiotem ac fungosum locum supponit, abstergitque inscriptionem. Sed vates reliquas partes permurans, & sua munera obiens, conuertit particulam, quia inscriptio continebatur eiusmodi, Regis victoria, hæc res vulgata, ingenti cum militum gaudio, plausuque excepta est, ut alacriores, promptioresque ad pugnam animos indicarent, sic quasi non dubiæ spe victoriæ adducti, ac pollicito numine freti, acriter pugnantes,

gnantes, Gallos superarunt: Sed ad rem redeamus. Idem præstabit lac ficulneum, si ea alba charta inscribatur, & postmodum ab amico scriptum carbonis polline insperso conficitur, & detergatur, fit enim ut literæ statim nigrescant. Ad idem confert, ut Plinius refert, thymali lac, ad designandas notas, & super illud inspersus cinis ad detergendas, eoque modo mulieres, ut ille testatur, adulteris, alioqui maluere, quam codicillis. Confirmat hoc Ovidius admonens puellas in arte amandi, quem admodum cum amantibus tuto per scriptum colloquantur:

Tuta quæ est, fallitque oculos è lacte recenti.

Est terra, carbonis polline tange, leges.

Fallit & humiduli quæ fiet acumine lina,

Et feret oculias, pura tabella notas.

Est & inopinabilis techna supra crystallum describere, nam ejuum vndiq; diaphonum sit, nullum afferet doli suspicionem, & literæ intus latentes esse possunt. Sic fiet igitur

ut supra crystallum insperso polline literæ appareant.

Dissolvatur gummi Arabum in aquâ, vel tragacanthæ, ut clara sit, & ubi optime solutum fuerit, nequaquam crystallum descendet, supra illud describens, siue cyathum, siue phialam, ubi literæ resiccescunt, inconspicue fiunt. Nemo dolum suspicari poterit, si carceribus detento, cyathus immittatur, aut phiala vino plena, ubi literas visibiles voluerit, combustam papyrum, vel palmam super illud adfrica, & literæ illico apparebunt visibiles. Addeamus tandem secretum

ut litera in carta non igne, non aqua, aut aliquo, sed solum pulvere legi possint.

Profecto dignum habendum. Solvatur adeps hircinus cum pauculo terebinthinæ resinæ, liquore cartam adfrica, & servato; quum amico nunciare vis aliquid, apposita papyro delintra adipe supra tabellam, quam amico mittendam destinaveris, ferreo stylo supra calcabis, & imprimetur notæ adipis tabellæ, mitto, quæ intercepta, neque aqua visibiles fiunt, aut alio

artificio, nisi tantum terreno puluere insparso. Fieri etiam potest

vt nigra papyro alba litera videantur.

Cuius hæc est ratio. Ovi luteum albumenque commisceantur, vt instar scriptorij atramenti liquecat: eo liquore literarum figuræ in papyro protrahantur, & exsiccantur, tum super exsiccata chartam colorater inducitur, eaque iterum exsiccata mittitur. Verum vt literæ conspici possint, lato ferro chartæ superficies eradatur. Sic enim fiet, vt sublato inde atramento, ubi literæ erant, earum albi coloris signa conspiciantur.

Quomodo in ouo scribi possit. CAP. IV.

QUONIAM carceribus ocellus, vel Pontificalium suffragiorum comitijs oua nõ intercipiuntur, nec aliquid fraudis in eis suspicatur, monstrabimus quomodo & summo cortice, & in albumine literarum characteres inscribi possint. Exemplum

vt litera in oui cortice scribi possint.

Cera ouum circumlinito, in eaq; stylo ferreo lineæ delineentur vsq; ad corticem, sed eum non lædant; nam si ferro, vel stylo, cultrove corticem læseris, periculum imminet, ne dolus detegatur. Submerge ouum per noctem forti aqua separationis auri ab argento, mane amoue ceram, & decortica ouum, & corticem intra lumen & oculum pone: nam peruium corticem, & pellucidæ literæ conspiciantur. Idem eueniet si limo ouum succo ouum pinxeris, nam corticem emollit, vt ne sceleret corticem, & ex voto fruaris. Si vis autem

vt litera supra albumen videantur

Croceæ, & rectius vbi ouum excoctum fuerit. Coque ouum donec durecat, & cera obline, & insculpe cera literas stylo, vt lituræ debiscant, imponatur in humore, id est, ex gallis cum alumine tritis. Inde acriaceto impones, & eæ fient penetrabiles, quas cortice detesto, videbis in albumine oui, Africanus ita docet. Gallas & alumen cum aceto terito, donec atramenti spissitudinem habeant, ex hoc quicquid libuerit ouo inscribitur,

bito, & postquam scriptum Sole desiccatum fuerit, ouum in muriam acrem demittito, & resiccatum coquito, & decorticato, & reperies inscriptionem. Ego in acetum imposui, & nihil euenit, si per muriam non intelligat acre lixiuum, vulgo *capitello* dictum. Cuius causa hæc est: quia oui cortex porosus est, & laxis meatibus hiat, argumento quod recens igni appositum ouum fudat, & foris extillat aqua, & contra lumen inspiciendo clarus apparet, & quum acetum subtile sit, per eos penetrat, & tenerum corticem efficit: quumque remissum sit cum albumine, & galla, secum eorum substantiam defert, & albumini oui imprimit, illudq; in frigida aqua immergens, condensat, & ad pristinum statum reducit. Sed animaduertendum, non esse immorandum in aceto, nam totum corticem erodit, ouum nudum, & sola cuticula contactum reddit, & si tale aquæ immerferis, cortex non restituitur. Si vis scire

Quomodo literæ aqua in ouo visibiles fiant.

Solue chalcantum in aquam, & scribe supra corticem, & resiccescens nil conspicietur. Si vis legantur, gallas vino coque, & in eo ouum submerge. Aut supra ouum aqua calcis scribe, & lixiuo immerge, vbi maceratum erit brasiliū, sic literæ halurgæ videbuntur. Aut scribe sepo supra corticem, & vitrioli aqua summerge, post exiccationem abraide sepo, & nil apparebit, vbi prædicto vino mox immerferis: albæ literæ in nigro cortice candicabunt. Docebimus

Literæ quomodo igne supra ouum visibiles fiant.

Citriorum succo supra ouum exarentur notæ, cæparum aut ficus lacte, quod quum igni admoueris, croccas literas videbis. Idque in crudo ouo fieri poterit, nam coquendo literæ apparebunt.

Literæ supra corticem oui puluere videantur.

Supra corticem, aceto, adipe, lacte ficus, tithymali, vel gummi notas delineabis, quas vbi conspicuas velis, carbas polline, aut combustæ papyri, aut paleæ, videbuntur nigræ. Extat modus, quo

Epistola intra ouum immitti possint.

Epistola, quæ scribitur, sit angusta & longa, vt mediij digiti latitudinem vix superet, breuibus verbis, ac subtilibus characteribus tuæ mentis conceptum expone; deinde cultri acie in ouo rimam excuato, ac internam pelliculam rumpito, & ex vno capite schedulam immitte paulatim, nam facile recipiet, etiam decem palmorum. Inde calce & gummi remittis scissuram obtura, ne videatur, cerussa & gummi tragacanthæ; nam impossibile est vt videatur. At si vis hoc subtilius eueniat. Ouum aceto expone, ternis, quaternis ve horis, & vbi reperis remolliri, cultri acie corticem aperi, papyraceam schedulam impone, mox aquæ frigidæ merge, & macerari curato, & cortex pristinae duritiei reddetur.

Quomodo diuersis in locis scribi possit, vt legentes eludat

C A P. V.

SCRIPSIMVS inuisibiles scribendi modos: nuncij se offerunt, qui varijs in rebus literas exarando, etiam visibiles lectores tamen & interceptores occulta simulatione eludent, Primo

Quomodo tenui filo scribere possimus.

Sed videamus id quomodo maiores nostri prestiterint, narrat Gellius noctium Atticarum libris. Lacedæmonas quum ad Imperatores suos scriberent, vt literæ interceptæ occulta hostibus consilia indicarent, hoc scripti genus ex industria excogitasse, quamuis eius rei commentum referant Archimedi. Surculi duo teretes longiusculi, & torno perpoliti equabantur, vt par vtriusque longitudo, & latitudo esset, eorum alter Imperatori ad bellum proficiscenti dabatur, alter domi penes magistratus diligenter seruabatur, quoties itaq; vsus necessitas incidebat, pagina, quanta rei satis erat, surculo circumuoluta, vt rotundū volumen efficeret, & oræ bene adiunctæ in modū lori apte ligno cohærent, ne rimæ interponerentur, tum inclusam sic circumuolutam literæ à summo capite per trāsuersum ad imum in eo loco inscribebantur. Perscriptum inde lorum surculo prolixum & angustum eximebatur, & ad Imperatorem dabatur, existimabant enim si in hostium manus illud forte

forte interceptum incidisset, truncaras literas, syllabas, dictionesque, & eorum parte longe distractas intuentes scriptum nequaquam percepturos, nec spem frustrabatur euentus, quoties enim illud in hostes incidebat, nil in loro scriptum poterant coniectari, sed veluti in condite, & frustra scriptum dimittebant, is vero, cui illud destinabatur, applicato loro, in eumque modum circumuoluto, quo antea fuerat, quam inscriberetur, ita ut continuata scripti series sequeretur, nuntium agnoscebat. Huiusmodi scriptum *επιτάλη* Græcè appellabatur. In hunc modum scriptam epistolam Lysandro ad Hellepontum allatam Plutarchus auctor est. Nos autem filo ita scribere adinuenimus. Duo conficiuntur tenues surculi, æqualis magnitudinis, & rotunditatis, vnum damus longe eunti amico, alterum domi retinemus, quum scribere volumus filo supra surculum reuoluto, simul hærrere faciamus, ut continuum sit, & ligni nihil appareat, filo ita accommodato per longitudinem baculi literas exarabimus, inscribemusque quicquid cordi fuerit. Si surculi latiores fuerint, plures versus capient. Si prius filum aquæ immerges, in qua sit solutum alumen, atramentum non diducetur, sed restrictum, nitidius characteres continebit. Mox filum à bacillo reuolutum in glomerulum accommodato. Vel ut occultissimum sit, interularum, & sudariorum ora reuoluimus, amico absenti mittimus. Nil enim in filo curiosior interceptor, nisi quædam puncta disseminata conspiciet. Amicus eodem bacillo filum reuoluendo, curandoque ut puncta ex superiore parte veniant, & cohærent apte, amici conceptum facile percipiet. Doccebimus

Pergameno quomodo scribendum, ut literæ non videantur.

Vbi in pergameno scripseris, candelæ lumini, aut igni admoueto, nam totum in se conuoluitur, crispabiturque, ut pristini vestigij vix quicquam retineat, quod si quis aspexerit, prorsus nullius doli capax existimabit, at quum legere illud quæsierit, quid in eo contineatur,

locis humidis exponat, velleniter aquis irroret, & dilatabitur, rugæ euanescent, & in pristinum statum redibit, vt impressi characteres sine impedimento legi possint. Nunc modum aperiemus

Quomodo in librorum sectionibus occultentur characteres.

Quum liber optime adligatus, & recisus fuerit, & nigro colore tinctus, si aperiemus eum, & chartas reuoluemus, vt incuruatae sint, & in obliquum diductae, poterimus in chartae extremitatibus scribere, & nostrae mentis conceptum exarare, vbi vero remissus erit, & chartae suo loco redierint, nil videretur, aut imaginari poterit in eis scriptum: at qui eas literas legere voluerit, in iam dictum modum librum accommodando, literae sicut visibiles. Eodem modo in muscarijs scribere poterimus, scilicet quae in rugas contrahuntur, & mox diducuntur. Si necesse fuerit, poterimus

Lusorijs chartis idem efficere.

Ibi enim optime scribi potest, praesertim lusorijs, si rato ordine eas accommodaueris, vt altera alteram sequatur, & rectae, inuersaeque sint inter eas. Vbi eas simul composueris, & accommodaueris, in caesuris omnia scribere poterimus, vbi eas postmodum permiscueris, & inuertes, nil prorsus pristini scripti retinebit, sed solum inordinata puncta curiosius spectanti videbuntur. At qui eas legere concupierit, in ordinem redigendo, puncta & liturae coibunt, & omnia optime legentur. Possumus & in alarum pennis columbarum, aliarumque albarum auium describere, eas sursum inuertendo: nam vbi ad suum locum redierint, nil ostendent. Sed si ad pristinum modum diductae, literas perleges, quod non parum utilitatis afferre poterit ijs, qui pro internuncijs eis videntur. Extat modus

vt quis in ligno characteres abscondat.

Poterit quisque inopinabilis fraude in ligno characteres imprimere, qui non conspiciantur, nisi quum voluerimus. Sit lignum carnosum & molle, populneum, viliaceum, vel huiusmodi: & ferreis typis illis, quibus typographi,

pographi, quum in matribus æneis literas imprimunt, vulgo ponzones vocantur: literas supra lignum imprimem⁹ semidigitali profunditate: mox doletur lignum dolabra fabrorum lignariorum ad profunditatem impressorum characterum, at vbi omnia explanata, & exæquata fuerint, amico mittes baculum, aut tabulam rei gnaro, qui lignum aquis immergens, tumens lignum foras eminebit, quod i&tu fuerat contractum, & literæ conspicuæ fient exterius prominentes. Id enim vasis ligneis torno expolitis exequi poterimus, si vbi circumtornati fuerint, literas imprimemus, ac denuo torna reddemus expolitum, & amico missum, si aquis immerget, &c.

Quibus locis epistola occludi possint. CAP. VI.

DE epistolis sermo erit, quibus locis occludi possint, ne suspicionem fraudis inducant, de tabellarijs postremo dicturi: exempla adducemus, quæ in veterum historijs legimus, & quid boni ex illis addiscere licuit. Primo

Quomodo epistola in ligno celari possint.

Occurrit Theophrasti sententia, in qua is admonet, inciso viridis & adhuc virentis ligni cortice, & intus tantum euacuato, quantum epistolas capere possint, & postmodum alligato, illud iusti temporis lapsu natura cum literis occlusum remanere. In hunc modum ille religiosus ex hominum industria præceptionibus ligno inclusis, admiratos populos trahi posse meminit. Sed hoc ex Theophrasto potius ad rei similitudinē induxi, quam ut ad præsens remedium facere posse admonerem, diuturni siquidem temporis, ad id, successionē opus esset. Potest hoc tamen recte in sicco ligno, velut abiete quilibet in hunc modum non incommode imitari, communi albo glutine rimis coalescentibus. Etiam

In bellarijs epistolas celare

consuevere maiores nostri. Polycrates sceminæ astuta commemorabimus; Ea siquidem dum in Milesiorū castris patrium, & solemne festum ageretur, omnibus so-

inno, vinoque oppressis, nacta temporis opportunitatem, vt id fratribus nunciaret, id perfecit. Diognetum Erythreorum Ducem rogauit, vt sibi aliquam belliarum partem liceret ad fratres transmittere, quo permittente, plumbeo libello in placem coniecto, mandauit ferenti, fratribus suo nomine diceret, vt eam ipsi soli comederent, quod quum ille retulisset, fratres aperta placenta, libellum, qui erat inclusus, reperiunt, & quod in ea scriptum erat, exequuti sunt, armis per noctem hostes festo inebriatos, & sine cura consopitos adorti, & voti compotes effecti. Soliti sunt etiam maiores

Epistolas animalibus includere.

Harpagus, vt Herodotus ait, literas in exenterato lepore inclusas, simulato pastoris venatu ad Cyrum. Idem fere esset

Epistolas vestibus occludere,

Commoditatem que præstabunt indumentorum lateræ, vt suspicio euitetur, & in sinu, & pedum soleis furtim gestentur. In hoc propositum Ouidius sic in arte amandi:

*Conscia quum possit scriptas portare tabellas,
Quast. gat in tepido fascia lata sinu.
Quum possit solea chartas celare ligatas,
Et vincto blandas sub pede ferre notas?*

Epistolas baltheo celare

Campani consueuerunt, dum aliqua Pœnis nunciare quærerent, & vndiq; à Romanis, à quibus obsessi erant, custodiæ agerentur, ornatū quendam virum pro transfuga miserūt, qui occultam baltheo epistolam habens simulata fugiendi occasione, ad Pœnos pertulit. Alij vero aliter interioribus vaginalium inscriptis nuncios destinarunt, & rem indetecto dolo indicarunt. Nos autem solemus hac tempestate

Animalium visceribus epistolas occultare,

Nempe aliquo esculento inuolutas, cani, vel alteri animali glutientas præbemus, vt ex eis postmodum intercepti visceribus nuncius exigatur, nec quicquam de-

num

num præteritur, quod eam cautionem facere possit. Huiusmodi itaque Harpagi factum occurrit. Is, Herodoto auctore, Cyro occultum animi consilium proditurus, quum hoc impeditis itineribus aliter non posset, fidiſſimo domestico, venatoris habitum mentito, & leporem habenti, in quo exenterato tabellæ includebantur, in Persidem perferendas tradidit. Solemus etiam hoc tempore

Epistolas lapidi includere,

Silicei lapides æneis pilis tenuissimè tunduntur, & incerniculo cribrantur, mox æneo lebeti liquefactæ, colophonæ, scilicet singulis lapidis libris binæ vnciæ colophonæ, pulvis addatur, & remisceatur, epistolas in plumbeis lamellis clausas in medio mixturæ condas, & offam in sacculo lineo inde, & constringe, vt in pilam conglobetur, post in frigidam aquam immerge, & dureſcat, & silex videbitur.

Quibus clandestinis nuncijs uti possimus. CAP. VII.

EADEM maiorum cura in tabellarijs dolum perquisiuit, scilicet & hominibus aliorum habitum meatus, & animalibus vsi sunt. Siquidem

Canum habitum mentiri

Vastum Iosippi consilium fuit, cuius iussu internuncij velleribus contexti, custodum & excubantium manus, neglecti, loca præteribant, vt si quando cõspici possent, canum similitudinẽ mentirentur, quod factitatum est, donec eam fraudem vigiles persenserunt, vallemque cinxerunt. Nec satis hoc humanæ curiositati fuit, nisi etiam sibi de itineribus consuleret, ne nuncij in custodum, & interceptorum manus peruenirent. Quare terrestri relicto itinere, suam etiam flumina viam præbuerunt. Sed ne interim scriptum aquis posset aboleri, Frontino auctore, plumbeis lamellis inscriptis ad brachia alligatis milites Saltellam amnem tranantes, vsi sunt. Lucullus vero, vt idem Frontinus refert, vt Cyzicenis à Mithridate obsessis suum aduentum indicaret, impeditis hostium presidio faucibus, quæ modico pon-

te continenti iungebantur, maritimum iter quæsiuit, Gregarius siquidē miles ad id destinatus, inflatis duobus vtribus infidens, vbi literæ includebantur, duabus regulis inclusis, simulata marinæ beluæ specie, per septem millia flumine traiecto, Ducis aduentum nunciavit. Sic etiam

Sagittis pro tabellaris vti

soliti sunt. Sed ne id quidem satis esse visum est, verita enim hominis solertia, ne aut dolo, aut casu aliquo nunciis intercipi possit, & veritas sponte proderetur, aut res tormentis ageretur, vt ea possit extorqueri, viam etiam in aere quæsiuit interdum, & sagittis nonnunquā, quibus tabellariorum vicarijs vsa est, vt ea aduersus interceptores per cœlum securitatem præstaret, in eum modum, vt Herodotus ait, ab Artabazo, & Timoxenofatum est, quoties alter alteri quicquam vellet nunciare, charta siquidem pedi sagittæ complicata, aptatis in super pennis, ad cōstitutum locum cum sagitta mitterebatur. Huc pertinet Cleonymi Lacedæmoniorum Regis exemplum. Hic Trœzenem urbem obsidens, ad multas vrbis partes vndique expeditos iaculatores dispositos mittere sagittas iussit, eis inscribens. Venio, vt ciuitatem in libertatem asseram. Vnde euenit, vt appostitis scalis conscendens exercitus mœnia, ciuitatem euerteret, & diriperet. Cæsar vero audiens Ciceronem à Gallis obsessum oppugnationem ferre diutius non posse, militem misit, qui noctu epistolam iaculo alligatam supra murum emitteret, quod quum is fecisset, repertam epistolam cum sagitta ad Ciceronem custodes attulerunt. In ea hæc verba notabantur. Cæsar Ciceroni fiduciam optat, expecta auxilium. Sic repente Cæsar venit, & intercisa oppugnatione hostes repulit. Notutius, & commodius hoc tempore tormentorum sclopis faciemus. Si res nuncianda paucis verbis continebitur, poterimus manualium tormentorum sclopis emittere, scilicet complicatam papyrum in loculum immissam, vbi plumbeæ pilæ formantur, supra plumbum liquefactum, sed non adurens, mittimus & conuolu-

tam papyrum plumbo, pyrio puluere per aera mittimus. Sed quia parua sunt, die multas emittere poterimus. Modum soluendi pilam, vel paucio igne, vel in hydrargyrum immissa, paucio temporis curriculo soluetur, & papyrus intacta manet. Docebimus tandem

Columbis internuncijs vti,

Et nuncios per aues praestabimus, & ad eiusmodi munus harundines, columbas, coturnices, & alias aues pro internuncijs habere possumus, haec siquidem alio, quoties necesse sit, translatae, suspensis collo literis, vel pedibus annexis, internuntiae reuertuntur: & his nuncijs, quum celeriter aliquid significandum erat, interdum vetustas vsa est. Hircius consul, Frontino teste, ad Decimum Brutum, qui Mutinae ab Antonio obsidebatur, columbas diu tenebris inclusas, fameque affectas è propinquiori, quatenus poterat, mœnibus loco emittebat, illae lucis, & cibi avidae, altissimis aedificiorum partibus euolantes insidebant, easque Brutus excipiebat: sicque de rebus gestis certior fiebat, quare disposito semper locis iisdem cibo reuocabat eas. Hinc Plinius. Nihil vallum, & vigil obsidio, atque retia amne praetenta profuere Antonio, per coelum eunte nuncio. Ea ratione vno eodemque die ex Olympia Aeginae Thaurosthenis victoria ipsius parenti nunciata est, quamuis alij per spectum effectum asserant, alij etiam aliter Thaurosthenem quum proficisceretur columbam à pullis adhuc madidis, & inuolucris abduxisse, eamque quum vicisset, purpura amictam remisisse, quae summa cum festinatione ad pullos properans, eodem die è Pisa in Aeginam aduolauit, cuius rei Aelianus author est. Nec desunt qui id hirundinibus quæsuerunt, vt è nidis abductas, pullis relictis, ad domesticas remitterent. Asserunt etiam nonnulli trans mare ad ortum columbas esse, quae per medios hostes, interclusa via, nunciorum officio fungentes, dominorum literas sub alis breui tempore longissime deportent. Quod fortasse Iuuenalis sensit, quum diceret:

— *Tanquam è diuersis partibus orbis
Anxia præcipiti venisset epistola penna.*

Memoriæ etiam in vetustissimis historiarum moni-
menti proditū est, Ægyptium Regem fuisse Marrhem
nomine, qui cornicem mitem, ac omnino cicurem e-
ducauerat, qua pterophori, & cursoris vice, quoties ali-
quid nunciandum erat, utebatur, ea siquidem, ceu pla-
nè rationis compos epistolam gestans, quo opus erat,
transuolabat, callidè noscens, quo dirigendus impetus,
ubi insidendum, & interdum quiescendum foret. Hæc
humanum ingenium ad cauēda pericula sibi solertius
quæsiuit, sed eadem ingenij calliditate, quasi suis semet
telis confodiendis irritatur. Oppugnante Christiano
exercitu Prolæmaidem, quum in hunc modum nunci-
am columbam obsessis Saladinus destinasset, hortatur
vt firmo animo forent, sperata sui aduentus festinatio-
ne, ea à nostris intercepta est, contrario alligato nuncio
dimissa, ynde euenit, vt desperato illi auxilio, nihil am-
plius expectarent, sui deditioem facerent, vt nullo
modo in rebus humanis securitatem, sed fraudem esse
posse existimarent. Themistius ait, inter animalia co-
lumbæ memoria valent, vt quibus purgata, & absoluta
mens sit: ob id etsi omnia alia animalia ad suos filios
confugiant ab eis abstracta, nemo tamen si longius ex-
portetur, memoria falsum, reuerti possit. De columbis
experimentum vidimus. Quum serò è villa reuertere-
tur famulus, pipiones à matribus abstractos, & pallio
obuolutos mecū domi attulit, & quum noctu domum
peruenissemus, in domicilio clausi, die orto, è fenestra
euolarunt, atque è longinquo rus conspicati, arrepto
id in Genesi Noe columbam misit, & redijt, coruus non
redit: coruus enim caret memoria. Dignum relatu
Plutarchi monumentis me legisse memini, per colum-
bam ex arca missam in diluuiio Deucalioneo præbuisse
subsidentiam aquarum cessantis hyemis. Idem
præstant animalia recenter
enixa.

Quomodo

Quomodo nunciij mittendi, qui neque se epistolas ferre
 sciant, nec in eis reperiri possint.

CAP. VIII.

FVIT & alia imperscrutabilis techna maiorum no-
 strorum, barbarico astu excogitata, cuius Herodo-
 tus sub persona Histiaei authoris meminit, Is imperan-
 te Dario in terra Asia, non ignobili loco natus, quum in
 Perfide apud Regem ageret, & Aristagoræ, ut ab eo de-
 ficeret, vellet furtiuo scripto nunciare, veritus ne, si non
 accuratè nuncium misisset, res prodita maximum sibi
 periculum afferret, huiusmodi astum comminiscitur.
 Seruo suo diu oculorū agritudine laboranti, capillum
 ex capite, tanquam medicari voluisset, deradit, & eius
 capiti atramento leui literarum formas impressit, qui-
 bus id ipsum, quod nūciare in animum induxerat, scri-
 ptum erat: secum deinde donec capilli renascerentur,
 domi retinet, quod ubi factum est, illum ad Aristago-
 ram dimisit, iubens, quum ad eum venisset, illum ad-
 moneret, ut quemadmodum ille nuper fecerat, sibi ca-
 put deraderet: seruus quum Miletum ad Aristagoram
 venisset, domini iussus memor, Aristagoræ rem signifi-
 cat, ille rem frustra non fore, ut erat, ratus, commissum
 exequitur, sic nuncium percepit. Hæc prisca commenta
 ad mittendos nuncios adiuuenerunt, sed neque illud
 satis tutum esse potest, ut derasis capillis capiti inscri-
 bantur litere, siquidem sudore, cui caput est obnoxium,
 facile possunt aboleri. Quod si acu etiam cutis perfor-
 tur, ne hoc quidem satis ad suspicionem sufficiet, si is,
 qui inscriptionē gerit, intercipitur: tum enim diligen-
 tissima sit inquisitio, metus & necessitas vigilantia præ-
 stant, nec prius satis sibi factum putant, quam cuncta
 penitus, quibus veritas eruatur, exquisierint. Nunc pol-
 licitationibus quæruntur illicita, nunc minis terror in-
 curitur, quod si hæc parū profint, supplicij, & tormen-
 tis res agitur, at si ne hoc quidem prodest, ne interim li-
 teræ furtim perferantur, nō solum caligæ & soleæ per-
 quin solent, vestes eximi, & futuræ dissolui, sed ne a vi-
 sceribus quidem perferutandis abstinetur, tantum ab-
 est, ut illi ab inquisitione intactum caput relinquunt.

Sed nos possumus epistolas mittere, & scribere loco etiam, ut nō possit ab alijs, nisi ijs, quibus literæ destinantur, intelligi, & qui eas fert ad quamcunq; distantia, & si nuncius in via comprehensus fuerit, & interrogatus per tormenta, nil possit fateri, quia nihil ei penitus constat, & epistola semper manebit occulta. Nec tempus, aut itineris labor characteres abolebit, nec refert, si lator per mare, flumina transeat, pluuijs, aut ab ipso sudore aboleri. Quam id referat Principibus cogitandū relinquitur, quum ij præcipue necesse habeant, qui obsessis amicis aliqua nunciare velint, quum plerunque ex vno nuncio victoria pendeat ciuitatis, vel exercitus. Sed priuscorū inuētio partim bona partim mala fuit, literas capiti impresserunt, quas ipse legere nō poterat, nec aqua, aut sudore abluī poterant, quia impressæ erant capiti, & capillorum excretionē erant incōspiciuæ. Et ut nesciret nuncius quid capiti inscriberetur, occasionem ceperūt, quod oculis laboraret remedium aliquod facere, quod ei salutem laturū esset, ne consciū doli redderent. Sed doli haud securus videtur, poterat enim aliquid doli suspectus capillos deradere, & fraudem detegere. Præterea si cito nūcius esset mittendus, quomodo fieri poterat, ut per mensem dum capilli exerescerēt, expectandum esset, & quum puncturis literæ imprimerentur, quomodo ex dolore fraudis conscius non reddebat? Sed videamus quomodo poterat Histiazus

Literas capiti indelebiles facere.

Cutem vulnerando acu punctim, aut nouacula cutem aperiendo, iniecto combustæ colophonix puluere, ita enim solemus mancipijs dominorum suorum literas faciebiles indelebiles imprimere, quæ tempore virides apparent. Fiunt &

Literæ intercutaneæ, & indelebiles membro quouis.

Sic cito expedies. Cantharides naturalis dici curriculo valida aqua, vel citius auri separationis madeant, inde graphio, vel apto stylo in summa cute brachij, vel alterius membri characteres effigiabis, læsa humore caro inflatas

inflatas surgit in vesiculas, exulceraturque, sic acris vestigia aquæ vi albas cicatrices perpetuo emarginat æuo, & nunquam euanescentibus literis membrum insignitur. Et id melius Histiaï secreto, nam & sub capillis legi nõ possunt, quum albæ & lacteæ conspiciantur. At si velimus vt non perpetuo inhæreant, sed per aliquos dies immorètur, multis modis efficiemus. Aqua fortis si argentum, vel æs exederit, & eo literas in cute exarabis, per multos dies conspiciæ erunt. Eodem modo eueniet mellis oleo. Docebimus tandem

Quomodo quis literas ferat indelebiles, & inconspicias, quas non ferre sciat, & visibiles quum opus fuerit.

Id eueniet si dorso tabellarij literæ describantur, quod ipse ignoret, idque præstabimus, somnifero aliquo, vt ipse profundo detineatur somno, dum scribantur, & resiccentur: somniferis liber scatur, resiccatae literæ penitus inconspiciæ fiunt. Quod etiam antiquis notum fuit, Ouidius:

Cauerit hoc custos, pro charta conscia tergum

Præbeat, inque suo corpore verba ferat.

Sed videamus num aliquo liquore scribi possit super carnes, vt per aquas fluminum tranando, pluuijs, & sudore indelebiles persistant, & mox inspargendo puluerem, aut liquorem literæ fiant conspiciæ. Fit in dorso scriptura, quæ per loturam cuiusdã humoris duntaxat visibilis, quã penetrare nemo poterit, nisi qui secretum penitus cognouerit. Vitriolo aqua dissoluto vbi scriptum fit, ex decocto gallarum fit visibilis. Si acuat, penetrabit cutem, & fient indelebiles literæ, vti possumus eius oleo. Sol ammoniacus cum calce, siue sapone ceruleum colorem inducit. Si lithargyrj oleo detergantur, lacteæ videbuntur, cum vitæ aqua, vel eius compare aceto distillato, & aqua salis.

Quomodo characteres fieri possint, qui constitutis diebus è papyro euanescent. CAP. IX.

Tentabimus inuestigare quomodo literæ in papyro, vel alijs locis fiant, quæ statis diebus eualescant.

& aliæ inuisibiles, quæ statis diebus appareant, quibus non solum pro furtiuis notis, sed alijs vsibus nostræ vitæ necessarijs vti poterimus. Sed euanescentes literæ duobus modis euenire possunt, vel forti aqua papyrum corrodente, vel liquoribus euanescentibus, vt leui quocunque tactu cadant, vt locum in quo steterant, etiam immaculatum relinquunt. Sed doceamus

Quomodo fiant characteres papyrum corrodentes.

Si oleum vitrioli nostro atramento immiscemus, vel cum alio colore nigro, paucis diebus papyrum erodendo, vel atramentum ipsum, euanescent illic literæ, vel mensis tempore, si plus, vel minus olei ingesseris, quod antequam scriptum mittas, periculum facere poteris, si lentius operabitur, plusculum addes olei, si citius, imminues, vel aqua diluito. Idem eueniet si lixiuum fortissimum, quod *capitellum* vulgus vocat, atramento immiscueris, nam primo crocæ fiunt, mox euanescent. Idem oleum *tartari* vocati faciet, vel salis kali, & soda, idemq; fortis aqua separationis auri faciet, nam literas, & papyrum corrodunt, vt ne vestigia literarum appareant. Si scire aues

Quomodo fiant characteres cuius euanescentes.

Aqua vite paratur subtilissima, vel caphuræ, & combustis paleis vritis, nam quum tempore expirent, euanescentque literæ, tinctura glutino euanescente decident. Puluis è lydio lapide subtilissimo paratur, nam harena ceus facilius separatur à charta, vt ne vestigium literarum remaneat. Fiunt &

Alio modo.

Demersetur tenuis elimatus chalybs in separationis aquam, pondere iam triplicato, quibus liquidæ picis, vel terebinthinæ resinæ fuligo addatur, vt minor fiat, & dolum cooperies, porphyrite teratur, scribe, & consentes decident. Hoc silentio prætereundum non putauit, quod maxime præcipuum, & tanquam rei caput est, periculum frequenter capere, vt si diutius in charta commoratur, fortis aquæ plusculum suggeratur, & si fueris sedulus, scripturæ non remanebunt vestigia. Sic aliud

aliud confimile genus habebis. Si sic mentiri fatius fuerit. Chryfocolla, ammoniacus fal & alumen æquali pondere certent inter fe, tufa omnia fictili condantur, & acre ex calce parato lixiuium, & faucibus exceptura vasis lineo panno obteto, colato, fic igitur parum ebulliat, atramento immisce, & vbi incolumes aliquantum durabunt, iam flaccescere fiunt caducæ. Ad vsu recondito. Contra vero si vis

vt inuisibiles literæ post aliquod tempus visibiles fiant,

Et ex se ipsis se prodeant, aliqua exempla dabimus, vt ex te aliqua possis excogitare. Si succo citriorum, vel aranciorum describeris supra æs cyprium, vel commune, ac circiter viginti diebus reliqueris. supra locum virides literæ videbuntur. Idemq; multis alijs modis fieri poterit, scilicet sale ammoniaco, si aqua dissolueris, & super æs scriberis, citius locus ærugine vestietur.

Quomodo descriptas literas à papyro abstergere possimus. CAP. X.

SI interea euenerit, vt è chartis literas abstergere velimus, vel quæ iam deletæ iterum appareant, hoc vtemur artificio. Scilicet si velimus

è papyro literas abstergere,

Videlicet è pergamento. Accipe aquam fortem, id est, separationis auri ab argento, & aliquantulum penicillo supra literas absterge, & illico literas abstergit, quæ ex vitriolo & gallis conscriptæ sunt. Si vteris aqua forti, in qua sal ammoniacus liquatus fuerit, citius opus expediet. Sed literas prælo impressas ægrius delebis, quum nec chalcanto, nec gallis cõstet. Vel è sale alcali & sulphure paruis conglobatis orbiculis perfrica, sic erodet, vt ne vestigium remaneat. Sed si aliquid in absterfo loco scribere concupieris, locum prius aqua madefacito, in qua alumen sit dissolutum, sic atramentum non diffunditur. Si

Euanditas literas renouare

optabis, vel si euanescentes legere quæsieris, gallas vi-

no ebullias, ac spongia super eas perline: nam cōfestim literæ videbuntur, vbi humorem senserint, colorabuntur, & pristinae integritati restituentur.

Quomodo sigillum, & scriptura mentiantur.

C A P. XI.

IN vrbium obsidionibus, & exercitibus, & Magnatum Inegotijs maximo vsui esse possint, literas Ducis manu obsignatas, ac sigillo proprio munitas referare, scire quid contineatur, ac resignare, alias contrarij tenoris scribere, & similia, docebimus quomodo possimus

Sigillum mentiri.

Liquescat sulphur, & in liquidum proijce cerussam pulueratam, misturam hanc supra sigillum impone, sed circummunias vel papyro, vel cera, aut creta, & cōprime, frige factū amoue, & in eo typum sigilli habebis. Idem etiam præstabis alio modo. Repleatur olla fictilis aceto, intra vitriolum conijcito, & plusculum æruginis, ac in bullas efferuescere finito, intus laminas ferreas immerge, paululo temporis elapso, tolle, & ab superficie cultro abraide situm quendam, quem contrahit, quasi lutulentum, & in subiectam patinam serua, summerge iterum in ollam, alteram cape, eodemq; modo abraide, & sic quousque huius crassamenti aliquam partem habueris: in hoc argentū viuum proijce, & malagma confice, quod dum molle, & tenerum est, supra sigillum comprime, & sub dio finito, nam adeo durefcit, vt facillime literas sigillo imprimere poteris, vt fere metallum euadat. Possumus & alio modo idem efficere. Recipe chalybis scobem, & fictili vase igni duro appone, adde res, quæ fusionem accelerant, & liquefactum proijce in cauum locum, ænea pila terito, quia facile fiet, & sic ter, quater facito, mox puluerato, & argentum viuum cum eo remisceto, & in olla vitro sublita bulliat per diei quadrantem, vsq; donec sit optime remistum, tandem imprime in eo sigillum, & refrigerati finito, & durissimum euadet. Possibile erit

Magnum sigillum coarctare,

Si euenit aliquando, vt minori sigillo indigeamus,
hoc

hoc modo faciendum. Sumito iethiocollam, solue in aquam, perline typum oleo, ne glutino adherescat, cera sigillum circumda, ne diffluat materia, iethiocollam igni appone, & liquefacito, proijce supra typū, post tres horas vbi refrixerit, amoue, & reficcari curato, nam sigillum quum siccessit, in minorem formam contrahitur mensurate. Si vis

Scribentis formam imitari

ita facito, aperi epistolam supra speculum vitreum, cui desit bracteola, supra epistolam pone albam chartam, sub vitro lumen, atramentum tempera ad similitudinem scripti, & supra apparentes characterum ductus lineas ducito. Possumus

Epistolas referare, & claudere sine suspicione,

Nostro more clauduntur epistolæ, supra inducta papyro, quæ ex vna parte literâ penetrat, ex alia supra transitum inducitur cera, & sigillo comprimitur. Ita epistolam referabis, rumpe partem illam papyri superinductæ loco, vbi pertransit epistolam, & perforatur, illico referatur epistola, legito ac denuo claudito, & papyrū præruptam suo foraminia accommoda, linita prius fissura ex gummi tragacanthæ in aqua soluto, nam adeo charta glutinatur, vt fortior eo loco sit, quam alijs, pondusculeo comprime, dum siccescat, fraus detegi non potest, quia glutinum album est, nec à chartæ colore dignoscitur.

Quomodo longe loqui possis. CAP. XII.

MULTI sunt modi, quibus etiam longissime cum amicis absentibus loqui possimus, aut carceribus occlusis, aut vrbibus tuto, & sine aliqua suspicione, vt dicemus: nunc duo declarantur, aut voce in apertum reflexa, aut per tubum. Possumus

Voces in apertum delata significare conscijs aliqua.

Mirum profecto dictu, vt sicut lumen, ita etiam vocem ad parem angulum reflecti, quomodo id speculo fieri possit, dicemus, quo vero modo per muros rectos, aut circulares loqui possimus, fere vulgare est. Vox ex ore prolata per aera incedit, si circa murum vniformem,

incorrupta incedit, si libera, obice muro reflectitur & auditur, vt in echo apparet. Nos per circulare edificium satis longum, & læuigatum amico longe audienti verba circa parietem protulimus, quæ incorrupta ad amici aures peruenerunt, vt qui in medio steterant, nec labiorum motus perceperant, & audiebamus quæ amicus dicebat. Mane cum per oras littoris ambularem, audiebam quæ plus miliare distantes amici in cymbula loquebantur, placidum erat mare, & fere immotum, & verba per planam superficiem aperta progrediebantur. Audio Mantuæ, alijsq; locis aulam exedificatam, vt qui quidem angulo loquitur, auditur à rei conscio existenti in altero, nil percipientibus ijs, qui in medio steterant. Sed tutius & clarius

per tubum amicis omnia significare
 poterimus, sit tubus fictilis, sed melior plumbeus, vel ex aliqua materia optimè clausus, ne vox longitudine exinanatur, nam quicquid loqueris ex vna parte, vox incorrupta integra, vt ex ore loquentis prodit, ita ad alterius aures peruenit, quod enim per aliquot miliana fieri posse non dubito. Vox non diuisa, non dissipata per longissimum interuallum fertur integra. Nos per bis centum passus experti sumus, quum alia comoditas non daretur, & verba ita aperta & clara exaudiebantur, vt per os loquentis prolata erant. Ex hoc in animum induxi, verba in itinere prolata tubis plumbeis intercipere, & sic, quousq; placuerit, conclusa tenere, vt quum foramen aperiretur, verba exilirent. Videmus enim tempore ferri sonitus, & per tubum delatos concludi in medio posse: & si tubus longissimus commoditatem tolleret, per reflexos ductus paruo loco multos canales concludere. Legimus ab Alberto fictile caput fabricatum, quod suo tempore loqueretur, sed hoc artificio idem efficere sperarem, sed de his periculum non fecimus, nisi quod diximus; audiuius autem ab amicis, amantes diu clam simul allocutos per plumbeum tubum, ex eorum ædibus longe distantibus.

Noctu igne, interdiu uero puluere posse significari.

CAP. XIII.

RESTAT ut modum indicem? ecquid noctu igne, & interdiu puluere rerum nostrarum edere significationem possimus. Id autem duplici ratione potest euenire, vel igne aliquid ex improviso amicis consocijs demonstramus, vel quoties libuerit facum numeris, literas ad res denotandas opportunas ostendimus, ut longe uidentes, motus & numeros annotantes sentiant. De primo modo legitur Medeam si Peliam occidisset, Argonautis promississe esse specula se noctu igne, die uero fumo illud nunciaturam. Res itaque quum ex voto successisset, Lunæ uotum persoluere simulantem igne facto, accensis lampadibus sub dio, esse fastigio, ut erat pollicita, significationem dedisse, talique nuncio excepto Argonautas Regiam inuasisse, occisisque custodibus, uoti illam compotem effectam. Legitur & Magam occupato Paretonio ut facem amicam sub uespera, atque iterum summo mane eandem tollerent, cum speculatoribus composuisse, eaque ratione significationem factam esse, ut nuncius eo usque, ubi Clus est, processerit. Amicis etiam extra ciuitatem de gentibus reditus, & annonæ qualitas prodente igne potest nunciari. Constat hac arte Annibalem, ut à Polybio proditum, quum Agrigentini à Romanis obsiderentur, multis, crebrisque per noctem ignibus, intolerabilem exercitus famem indicasse, eaque de causa multos ex socijs annonæ penuria ad hostes defecisse. Cum Sinone etiam Argiui pepigerunt, noctu, Troianis somno solutis, ad Troiam accedentes signum daturum, ut equi laxatis claustris inclusos milites exponeret. Unde Maro:

— *Flammis, cum regia puppis
Extulerat, fati que, Deum defensus iniquis
Inclusos utero Danaos, & pinea furtim
Laxat claustra Sinon.*

Possunt & facum indicio literæ demonstrari, quod à Polybio codice manuscripto est traditum. Edendi signa vel turrium fastigia, aliæque editione huiusmodi loca, ut

faces prospici possint, commodum præstabunt. Literæ bifariam, seu trifariam diuidantur, vt vndenæ, vel septenæ cuiusque partis sint. Si erunt septenæ, primæ singulis, alteræ binis, tertiæ ternis facibus demonstrantur. Potest & quadrifariam numerus diuidi, verum in earum ostensione, motus varietatem attendere debemus: nam vna semel erecta, vel ostensa A, demonstrabit, eadem bis B, ter C, sic septies postremam primi ordinis G. Postmodum binæ semel H, totidem bis I, ter L indicabunt, sic & de reliquis eiusdem ordinis. Tum Q, ternis semel, R, iisdem bis, demum S ter totidem intinabitur, sic & de quatuor dicendum. In hunc modum mulierè specula ternis luminibus quinquies ostensis, mox binis bis, tum ternis bis. Rursus vero vno semel, eodem quater, postmodum quinquies ternis, deinde ter, totidem quater, *vir adest*, significabit. Possunt & lumina varie colorata ostēdi, si amici propinqui fuerint. Possunt & fumo inimicorum aduentum significare, vel aliud quippiam. Vnde factum est, vt Amilcaris dolo Agrigentini inter inimicos persequendum longius ab vrbe distracti, in insidiaria loca contextis hostibus, incensaq; sylua magnam cladem paterentur, ij siquidem fumo, quem à mœnibus surgere existimabant, rati se à domesticis reuocari, quum se conuerso cursu ad urbem reciperent, Amilcare Duce, insequentibus Pœnis, qui prius fugerant, trucidati sunt.